

Dr Dragomir Babić

KNJIŽEVNI IDENTITET JOSIPA BARIČEVIĆA

Nije uobičajeno, ali je ipak potrebno da se osvrtno na književni rad hrvatskog i jugoslavenskog pisca Josipa Baričevića otpočne predloženjem njegova života u pukom informacijskom smislu, budući da nema mnogo podataka o njegovu ljudskom identitetu, osim u obliku jedne osebuje književne projekcije, koja je opet reducirana na mali književni opus, što srećom poprilično i djelotvorno govori o jednom od anticipatora nove, moderne proze uz A. G. Matoša, Janka Polića Kamova i druge predstavnike ove književne manire u razdoblju hrvatske književne moderne. To je tim neophodnije, jer je Josip Baričević tek u naše konačnije vrijeme postao izazov za jedno znalačkije i temeljitije pretresanje, pa i valoriziranje onog što on objektivno predstavlja u razvojnem slijedu hrvatske književnosti. Uguran mahom u informacijske naznake književne povijesti i enciklopedija, privlačan i zanimljiv zasad samo za književne istraživače i svoje poklonike, on tek treba da bude adekvatnije zapažen, kako bismo bili svjesniji njegova talenta, što skoro izaziva samo pomisao o jednom književnom torzu, unatoč njegovoj konciznoj konačnosti.

Vinko Antić¹ nam je predložio najviše podataka o ovom piscu, koje moramo navesti, odnosno ponoviti, budući da se u široj javnosti o njemu malo ili čak ništa ne zna. Josip Baričević rođen je 13. lipnja 1884. u Sv. Jakovu Šiljevici, danas Jadranovo, mjestancu između Kraljevice i Crikvenice, i bio je najstarije dijete Ivana Baričevića i Filomene Mikuličić. Kao dijete malog državnog službenika, naime otac mu je najprije bio financijski stražar a kasnije »kr. salinar«, tj. »podvornik kod dogane«, mijenjao je u djetinjstvu nekoliko puta boravište. Tri razreda osnovne škole završio je u Kraljevici, a četvrti polazi u Bakru, i to dvije godine, jer je prve nao iz nekoliko predmeta — među ostalim iz »pismenog i usmenog izraza misli«. Zatim nastavlja školovanje u Bakru kao učenik I pripravnog tečaja nautičke škole. Međutim, poslije završetka prvog razreda Baričević ne nastavlja školovanje na istoj školi nego prelazi u Sušak gdje se upisuje u I razred gimnazije koji također završava s uspjehom, ali već drugi razred pada i zatim se vraća u Bakar gdje nastavlja II pripravni tečaj nautičke škole, da bi redovito završio još dva razreda, te da 1902. zauvijek napusti školske klupe.

Što je mladi pomorac radio idućih pet godina teško je znati, ali najvjerojatnije je bio nasukan uz roditeljski dom, jer sve do 12. lipnja 1907. godine kada mu je tiskom izašla prva novela »Branko V.« u »Novom listu«, uglednom Supilovu dnevniku, o njemu nemamo nikakvih podataka. Slijedi nekoliko plodnih novelističkih godina i dosta bogata žurnalistička suradnja u već spomenutom listu, a 18. lipnja u »Riječkom novom listu« izlazi posljednji Baričevićev prilog pod naslovom »Josip Moretti-Zajc i njegova izložba«. Zatim napušta porodicu, ženu i dva sina, i odlazi u ono vrijeme u — inozemstvo, u Srbiju. U Beogradu ostaje do I svjetskog rata, upravo u

vrijeme kada su i drugi rodoljubi iz Hrvatske napuštali Austro-Ugarsku, prelazili na tlo Srbije i tamo boravili, kao Milan Marjanović, Augustin Ujević, Krešo Kovačić, Vladimir Čerina i drugi. Poslije austro-ugarskog ultimatum a i objave rata Srbiji Josip Baričević javlja se dobrovoljno u srpsku vojsku, boravi neko vrijeme u Mladenovcu i povlači se s vojskom preko Albanije. Poslije oporavka odlazi u Francusku i živi u Parizu gdje je politički aktivan i piše publicističke priloge za naše emigrantske listove. To čini i nakon svršetka rata ostavši u Parizu do kolovoza 1919, da se vrati u domovinu i ubrzo umre u Zagrebu 7. rujna te godine.

Ovaj kratki, mnogim sjenama potamnjeni curriculum vitae teško će objasniti i književno djelo Josipa Baričevića, jer jedva da obuhvaća jedan privatan život, a kamoli sve one razloge i porive koji mogu biti uzrokom jednog književnog opusa. Međutim, jedno je jasno — eventualna životna drama, život u stranom svijetu, politička emigracija itd., što je sve moglo poslužiti kao izvor bogatih i neuobičajenih doživljaja, nisu djelovali na pripovjedački opus ovog pisca riječkog književnog kruga. Njegov pripovjedački opus bio je prema podacima kojima danas raspolazemo završen upravo onog časa kada autorov život kreće stazom prvo građanske, a zatim političke avanture.²

Književni opus Josipa Baričevića sačinjavaju: knjiga »Novele i portreti« Moderna biblioteka, knj. 15, (Zagreb 1910) u kojoj se nalazi sedam novela: Original, Život i smrt Petra Pavlovića, Artist, »Futač«, Smrt kao baština, Sa mog ladovanja i »Neugodna reminiscencija«, a od 1907. do 1911. objavio je u »Novom listu«, »Riječkom novom listu« i »Savremeniku« još trinaest novela i pripovijedaka: Branko V., Haos (Razdrta halucinacija), Tončić Puleš, Kontrolor, Gospodin nastavnik, »Mehpisto siehst du dort...«, Povijest jedne ljubavi, Don Pasquotti, Junak naših dana, Homo sapiens, Borba za život, Naopaki život i Histerično umorstvo.

Josip Baričević je pisac iz druge generacije modernista »koji su u svom stvaralaštvu pokušavali ići drugačijim putovima od onih kakvima su se kretali pisci tradicioalnog realističkog ili naturalističkog, odnosno impresionističkog smjera, dakle pisci vezani uz određene poetike ili stilski definirane komplekse. Riječ je dakako, o stvaraocima koji su, tražeći nove mogućnosti umjetničkog izraza, a zatim i nove teme, svjesno težili za razbijanjem svih normi, upuštajući se u eksperimentiranje, a tematski ponajčešće se zadržavali na problematici čovjekove, uglavnom poremećene psihe, njegovim unutarnjim iskrivljenim viđenjem svijeta i života.«³

Josip Baričević kao i drugi mladi pisci u Hrvatskoj u prvom desetljeću 20. stoljeća u političkom kontekstu Austro-Ugarske bili su kritički, buntovno nastrojeni naspram političkom i društvenom realitetu u svojoj domovini. Sazrijevajući uglavnom kao individualisti anarhističkog određenja, oni su temperamentno iskazivali prezir prema postojećem. Njihovo nijekanje tog postojećeg bilo je zbilja radikalno: »Njihov novi red to je anarhija protiv svega buržoaskog. Fascinirani neobičnim, pobunjeni protiv uskoće iz koje su i sami niknuli, oni to neobično i šokantno izazivaju na svakom koraku, u svakoj prilici. I kao što kockar iskušava sreću svakim bacanjem kocke i pri tome ne isključuje slučaj, tako i ovi pisci svakom svojom novelom, svakim svojim javnim ili privatnim nastupom u javnosti i književnosti iskušavaju ne samo vlastite stvaralačke snage, već i granice literarnog ukusa svoga

vremena i među literature. O tome kao literarna svjedočanstva najrječitije govore Kamovljeve novele i roman »Isušena kaljuža«, ali isto tako o toj orijentaciji govore i novele Josipa Baričevića.⁴

Književnik Josip Baričević ima u tome svoje odgovarajuće mjesto uz A. G. Matoša, Frana Galovića, Janka Polića Kamova, Rudolfa Kolarića Kišura, Mije Radoševića i druge. Nedvojbeno je da se Baričevićeva osebnost iskazuje korištenjem različitih pristupa temama, počam od popriličnih realističkih osjenčavanja do inzistiranja na opisu unutrašnjeg života svojih junaka, abnormalnih, odnosno toliko zavisnih od svojih abnormalnih manifestacija. Baričević se nerijetko identificira sa likom što ga osvjetljava, ograđujući se samo prividno od toga konkretnom fabularnom situacijom. Njegovi likovi su groteskni, nadahnuti klimaksom te groteske, što se u napetom obliku razvija posredstvom kontrasta, pri čemu se svjesno odstupa od tradicionalne naracije, preciziranja trenutka i prostora, uključujući u tekstove hiperbolične slike, ironijske refleksije i duhovite asocijativne igre. Ti njegovi junaci završavaju pred čitateljem kao groteskne karikature, sa svim onim nanosima bizarnih situacija, pomoću kojih se moraju iznijansirati. Baričević je najčešće intelektualan, racionalno ironičan pri apostrofiranju njihove abnormalnosti, kako bi što neposrednije ismijao prazninu malograđanskog bitisanja i njegove trivijalnosti. On njihovu karikiranu neprosječnost, antimediodokritetstvo uvjerljivo dovodi do faze njihove tragičnosti, nepodnošljivog stanja otuđenja, produbljujući ga kontrastnim demonstracijama, da bi to sve na kraju razriješio ironijskom negacijom, jer nehumano građansko društvo manipulira isključivo samo svojim kriterijima »normalnosti« u svim životnim modifikacijama. Baričević reporterskom tehnikom sastavlja bitne životne detalje svojih junaka, feljtonski ih stilizira, ali ide i dalje od toga nadahnut analitičkom oštrinom, što ga dovodi do prekoračenja mogućnosti reportaže, odnosno do mogućnosti ozbiljnije, potpunije i dublje razrade konkretnih situacija u koje upadaju njegovi manje-više psihopatski nonkonformisti, za koje nema mjesta u građanskom društvenom kontekstu.

Baričevićev tekst »Futač«, iako nije na afirmativnoj vrijednosnoj razini njegovih najboljih tekstova »Život i smrt Petra Pavlovića« i »Histerično umorstvo«, poprilično nam ilustrira cijeli niz tehnika, pristupa, pri portretiranju ovog psihopatskog anarhiste, koji je de facto predodčen pomoću više »komada« njegova života, što ih pisac vješto povezuje, i reporterskim improvizacijama, ali i jednom čvršćom okosnicom, koja mu omogućava da konciznim izričajem naniže psihološke, sociološke, pa i filozofske fiksacije, čime se jedna reportaža demonstracija objektivno transformirala u teorijski traktat u zanimljivom, dramatskom fabularnom obliku. Baričević ad hoc, s pomoću pripovjedača Marka Mandića u nepravnom govoru, zamjenjuje autora. Mandić poslije opisa vanjštine »Futača« odmah počima da nabacuje sa svih strana o njemu, dajući mu priliku da se sam identificira: »Borim se proti gluposti. Narav i nasljedstvo opredijeliše mi veliku misiju...«⁵ U nastavku, u konciznom obliku naizmjenice nastupa komentator i »Futač« u prvom licu sve do poante, kojom je presječeno groteskno ponašanje »Futača«, koji je presuđen u kontekstu građanskog »reda«, da bi se istaklo njegovo osobenjaštvo, što se moralo slomiti realitetom prozaične stvarnosti i nehumanog društva, u kojem nema mjesta nerealnoj intelektualnoj veličini onog koji strebi za nekakvom pravdom, pogotovo u liku prezrene skitnice, koja se razotkriva do kraja: »Gladnik sam vam ja, gospodo, i beskućnik, a

mogao sam sasma drugojako da živim. Ali ja sam ponosan čovjek i neću da sagnem svoju šiju pred običnim okolnostima pred kojima kukavno i ogavno pada svaki od vulgarnih smrtnika. »Baš zato hladna i suha konstatacija pisca na kraju teksta kako je za »Futačem« izdana tjeratica, da je uhvaćen u Zagrebu i da sjedi u zatvoru« uvjerljivo dokazuje Baričevićevu sposobnost korištenja hiperbolične grotesknosti i dramskog kontrastiranja kao djelotvornih sredstava za projiciranje željene poruke.

Nedvojbeno je da valja posegnuti za Baričevićim tekstovima, što je osnovna pretpostavka da se upoznaju njegove humane poruke, kao i stilske modernističke senzacije, budući da je »tako bjelodano da i Baričevićev doprinos hrvatskom književnom modernitetu nije mali, pogotovo u baštini nju pojedinih elemenata, no svakako značajnije u inauguriranju nebaštini njih književnih postupaka.«⁶ Zato je razložno pretpostavljati da će književnik Josip Baričević dobiti svoje odgovarajuće mjesto u hrvatskoj i jugoslavenkim književnostima, koje još uvijek nije u potrebnoj mjeri potvrdno vrednovano!

BILJEŠKE

¹ Vinko Antić: Josip Baričević, Pisci—Rijeka—Zavičaj, Rijeka 1965, str. 147—182 (Miroslav Vaupotić, Riječka revija br. 1—2, XII/1963).

² B. Donat: Josip Baričević, PSHK, knj. 80, Zagreb 1968, str. 296—297.

³ Povijest hrvatske književnosti, napisao Miroslav Šicel, knj. 5, Liber—Mladost Zagreb, str. 356.

⁴ B. Donat: Josip Baričević: PSHK, knj. 80, Zagreb 1968, str. 295—296.

⁵ Josip Baričević, PSHK, knj. 80, Zagreb 1968, str. 346—352.

⁶ Milorad Stojić: Prožno djelo Josipa Baričevića, magistarski rad-rukopis, str. 128.

LITERATURA

Milan Selaković, Potračeni talent — Josip Baričević, Književnik, II/1960, br. 7, str. 27.

Branimir Donat: Josip Baričević, u »Bego, Lovrić, Baričević, Hanžeković«, PSHK, knj. 80, MH i Zora, Rijeka 1968.

Vinko Antić: Pisci—Rijeka—Zavičaj, Pododbor MH, Rijeka, 1965.

Povijest hrvatske književnosti, napisao Miroslav Šicel, knj. 5 (književnost moderne), Liber — Mladost, Zagreb.

Milorad Stojić: Prožno djelo Josipa Baričevića, magistarski rad — rukopis.